

JAN KLUZA

Uniwersytet Jagielloński

GŁOSA DO WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
Z 10 LIPCA 2019 R., K 3/16 DOTYCZĄCEGO
MAKSYMALNEGO TERMINU STOSOWANIA
TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA
W POSTĘPOWANIU KARNYM

W wyroku z 10 lipca 2019 r. Trybunał Konstytucyjny orzekający w pełnym składzie 12 sędziów Trybunału po rozpoznaniu sprawy z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich orzekł, że art. 263 § 7 ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.) w zakresie, w jakim nie określa maksymalnego łącznego czasu trwania tymczasowego aresztowania po wydaniu pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, jest zgodny z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹.

Postępowanie w sprawie zostało zainicjowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich², który wniósł o stwierdzenie niezgodności art. 258 § 2 k.p.k. z art. 41 ust. 1, z art. 42 ust. 3 w zw. z art. 42 ust. 1, z art. 45 ust. 1, z art. 31 ust. 1 oraz z art. 30 Konstytucji, a także art. 263 § 7 k.p.k.

¹ Wyrok TK z 10 lipca 2019 r., K 3/16, «OTK-A» 40/2019, «Lex» nr 2691997.

² Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich z 8 stycznia 2016 r., II.510.1292.2015. KŁS, <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/view/sprawa.xhtml?&pokaz=dokumenty&sygnatura=K%203/16> (dostęp: 2 listopada 2019 r.).

w zakresie, w jakim nie oznacza maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania oraz dopuszcza przedłużenie tymczasowego aresztowania bez konieczności spełnienia przesłanek uzasadniających takie postanowienie – z art. 2, z art. 30, z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1, z art. 42 ust. 3 w zw. z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP i w zw. z art. 6 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności³ i z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przedmiotowy wniosek w istocie dotyczy dwóch zasadniczo odmiennych kwestii związanych ze stosowaniem tymczasowego aresztowania, które należy potraktować rozłącznie. Przepis art. 258 § 2 k.p.k. określa bowiem jedną z podstaw stosowania tymczasowego aresztowania, którą jest zagrożenie ustawowe przestępstwa zarzucanego podejrzanemu, a w którym to zakresie TK na podstawie art. 59 ust. pkt 2 i 3 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym⁴ umorzył postępowanie. Z kolei przepis art. 263 § 7 k.p.k. przewiduje, że jeżeli zachodzi potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania po wydaniu pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, każdorazowe jego przedłużenie może następować na okres nie dłuższy niż sześć miesięcy. Omawiany wyrok Trybunału ma istotne znaczenie z punktu widzenia praktyki stosowania tymczasowego aresztowania, bowiem jako izolacyjny środek zapobiegawczy powinno ono być stosowane ze szczególną ostrożnością w myśl zasady *ultima ratio* jego stosowania (art. 257 § 1 k.p.k.). Powyższe zagadnienie jest istotne również z tego względu, że odsetek uwzględnianych wniosków prokuratora o stosowanie tymczasowego aresztowania wynosi około 90%, a ich liczba w ostatnich dwóch latach ponownie zasadniczo wzrosła⁵. Problematyka objęta wyrokiem Trybunału zwraca szczególną

³ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; dalej: EKPC, konwencja.

⁴ Ustawa z 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed TK (Dz. U. poz. 2072).

⁵ *Tymczasowe aresztowanie – (nie)tymczasowy problem. Analiza aktualnej praktyki stosowania tymczasowego aresztowania*, red. A. KŁEPACZYŃSKI, P. KŁADOCZNY, K. WIŚNIEWSKA (raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka), Warszawa 2019, s. 13; zob. też *Praktyka tymczasowego aresztowania w Polsce. Raport z badania*, red. P. KŁADOCZNY,

uwagę także z tego względu, że orzeczenie zapadło większością głosów, przy aż trzech zgłoszonych zdaniach odrębnych, co jest wynikiem niemal niespotykanym.

Rzecznik Praw Obywatelskich w zakresie zarzutu niezgodności art. 263 § 7 k.p.k. z Konstytucją i EKPC podniósł, że przepis ten był już przedmiotem kontroli TK, który w wyroku z 20 listopada 2012 r. stwierdził niekonstytucyjność tzw. pominięcia ustawodawczego, w zakresie, w jakim nie określa jednoznacznie przesłanek przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania po wydaniu przez sąd pierwszej instancji pierwszego wyroku w sprawie⁶. Rzecznik podniósł, że w tej sprawie nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej ze względu na szerszy zakres stawianych zarzutów niekonstytucyjności tego przepisu, bowiem RPO wnosi o wydanie wyroku stwierdzającego niekonstytucyjność normy rekonstruowanej z tego przepisu pozwalającej na przedłużenie tymczasowego aresztowania niezależnie od spełnienia jakichkolwiek przesłanek. Rzecznik podniósł ponadto, że możliwość dalszego przedłużania izolacyjnego środka zapobiegawczego narusza wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP zasadę zaufania obywateli do państwa, zasadę dostatecznej określoności i zasadę poprawnej legislacji. Przedmiotowy zaś przepis jako ingerujący w prawa i wolności jednostki określony jest według wnioskodawcy w sposób nieprecyzyjny. Rzecznik zwrócił także uwagę na to, że przepis ten antycypuje, iż skazujący wyrok sądu I instancji zostanie utrzymany w mocy przez sąd *a quem* i w ten sposób przełamuje domniemanie niewinności oskarżonego. Stanowiska tego nie podzielił Prokurator Generalny, który w przedstawionym Trybunałowi stanowisku wskazał, że TK we wcześniejszym wyroku stwierdził, iż „wprowadzenie bezwzględnej granicy czasowej dopuszczalnego pozbawienia wolności w ramach tymczasowego aresztowania w wielu sytuacjach pozostawałoby w kolizji z tymi dobrami” [ochroną praw i wolności innych osób lub bezpieczeństwem i porządkiem publicznym – przyp. J.K.]. Analogiczne stanowisko zajął również Sejm.

K. WIŚNIEWSKA, J. SMĘTEK (raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka), Warszawa 2016, s. 51.

⁶ Wyrok TK z 20 listopada 2012 r., SK 3/12, «OTK-A» 2012/10, poz. 123, «Lex» nr 1227894.

Odnosząc się do stanowiska Trybunału Konstytucyjnego, które co do zasady należy ocenić jako trafne, rozpocząć należy od tego, że wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich złożony został na gruncie kodeksu postępowania karnego w brzmieniu nadanym mu nowelą z 2013 r.⁷, zaś wyrok TK zapadł na gruncie przepisów kodeksu, w brzmieniu nadanym mu przez nowelę z 2016 r.⁸, która w istotny sposób odwróciła kierunek nowelizacji z 2013 r. Powyższe ma znaczenie dla kontroli konstytucyjności przepisu art. 258 § 2 k.p.k., bowiem przepis ten uległ zasadniczej zmianie, co w ocenie Trybunału spowodowało, że wniosek o zbadanie konstytucyjności tego przepisu stracił na aktualności, w rezultacie czego należało umorzyć postępowanie w tym zakresie. W odniesieniu zaś do treści przepisu art. 267 § 3 k.p.k. powyższe nie miało znaczenia, ponieważ przepis ten nie podlegał nowelizacji. Trybunał uznał, że w zakresie, w jakim kontrola konstytucyjności tego przepisu została dokonana w wyroku o sygnaturze SK 3/12, tj. co do przesłanek określających przedłużenie terminu tymczasowego aresztowania, postępowanie jest zbędne z uwagi na zasadę *ne bis in idem*. Ze stanowiskiem tym należy się zgodzić, ponieważ w istocie wniosek RPO w tej części jest jedynie inaczej sformułowany i nie wykracza poza sentencję wcześniejszego ostatecznego wyroku Trybunału. Okoliczności tej nie zmienia to, że do tej pory wyrok ten nie został wykonany przez ustawodawcę. Odminną tego ocenę przedstawiła część składu sędziowskiego, która zgłosiła zdania odrębne. Zgodzić należy się ze wskazaniem sędziego TK Piotra Pszczółkowskiego zawartym w zgłoszonym przez niego zdaniu odrębnym, a stanowiącym krytykę wobec ustawodawcy, który w ciągu siedmiu lat nie wykonał wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego braku określenia przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania w trybie art. 263 § 7 k.p.k. To właśnie ta okoliczność ma zasadnicze znaczenie dla konstytucyjności przedłużenia aresztu po wyrokowaniu przez sąd I instancji, bowiem stwarza potencjalne ryzyko nadużywania tej instytucji. Nie zmienia to jednak tej okoliczności, że

⁷ Ustawa z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247).

⁸ Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437).

brak maksymalnego terminu, na jaki sąd może przedłużyć jego okres, sam w sobie nie jest sprzeczny z konstytucyjnym prawem do wolności i określoności prawa. Niezaprzeczalnie określenie terminu, na jaki sąd przedłuży w takiej sytuacji tymczasowy areszt, korespondować powinno z ustawowo określonymi przesłankami tego przedłużenia. Szczęólnego uregulowania wymaga sytuacja, w której sąd odwoławczy orzekł kasatoryjnie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania sądowi I instancji, co na mocy noweli z 2016 r. zostało wyraźnie ograniczone (zob. art. 437 § 2 k.p.k.), ale, jak zauważa sędzia Pszczółkowski, stwarza gorszą sytuację oskarżonego niż na etapie postępowania przygotowawczego. Na brak wykonania wcześniejszego wyroku Trybunału zwróciła także w zdaniu odrębnym sędzia Małgorzata Pyziak-Szafnicka, która wskazała, że ze względu na upływ czasu od tego wyroku (siedem lat) i zmianę otoczenia prawnego, TK powinien ponownie merytorycznie odnieść się co do zgodności przepisu art. 263 § 7 k.p.k. w całym zakresie co do zgodności z Konstytucją. Podobne w swej treści zdanie odrębne zgłosił sędzia Piotr Tuleja, który wskazuje na jak się wydaje, trafniejsze rozstrzygnięcie, a mianowicie stwierdzenie niekonstytucyjności tego przepisu i odroczenie utraty jego mocy na odpowiedni okres, co wymusiłoby na ustawodawcy konieczność jego znowelizowania. Trybunał Konstytucyjny, zdaniem autora w sposób niezasadny i arbitralny, umorzył postępowanie w przedmiocie kontroli tego przepisu w zasadniczej części, uznając, że wbrew zasadzie kontradyktoryjności wnioskodawca nie wykazał zarzutu niekonstytucyjności przepisu. Stwarza to zagrożenie, że Trybunał w sposób dowolny dokonywał będzie selekcji tych zarzutów, które nadają się do kontroli. Niemniej z uzasadnienia wyroku Trybunału w zakresie terminu stosowania tymczasowego aresztowania słusznie wyprowadzić należy, że maksymalne terminy stosowania tego środka określone w art. 263 § 1, 2 i 3 k.p.k. „nie obowiązują natomiast, jeżeli środek ten ma być stosowany w postępowaniu toczącym się po wydaniu przez sąd pierwszej instancji pierwszego wyroku, z wyjątkiem sześciomiesięcznego terminu jego każdorazowego przedłużenia”. Jak zauważa Krzysztof Eichstaedt: „Regulacja ta ma spowodować częstszą kontrolę sądu nad sytuacją oskarżonego i potrzebą dalszego stosowania

izolacyjnego środka zapobiegawczego⁹. Przepis art. 263 § 7 k.p.k., co prawda sformułowany w sposób niezbyt trafny, stanowi zatem *lex specialis* wobec przepisów dotyczących przedłużenia tymczasowego aresztowania zawartych w paragrafach wcześniejszych tego artykułu i stanowi wyłączną podstawę do przedłużenia tymczasowego aresztu w postępowaniu międzyinstancyjnym i odwoławczym.

Co jednak jest istotne i o czym należy pamiętać, nawet te maksymalne terminy nie są bezwzględnie wiążące, gdyż w myśl art. 263 § 4 k.p.k. maksymalny termin stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym i w postępowaniu przed sądem I instancji może zostać przedłużony przez sąd apelacyjny na dalszy okres oznaczony. Przepis ten zresztą również objęty był kontrolą Trybunału Konstytucyjnego, który wówczas wskazał, że: „Ustawodawca, dążąc do ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, wskazał dopuszczalne sytuacje, gdy sąd uprawniony jest do przedłużenia stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania na czas uznawany za niezbędny dla wypełnienia obiektywnie koniecznych czynności. Podkreślić należy, że terminy określone w kodeksie postępowania karnego mają charakter gwarancyjny dla oskarżonego, tym niemniej nie kreują po jego stronie bezwzględnego prawa podmiotowego. Niezbędność wykonywanych czynności procesowych, jako przesłanka obiektywna, pozwala na stosowanie ustawowo określonych środków prawnych, których skutkiem jest ograniczenie wolności osoby, co do której (*conditio sine qua non*) istnieje przypuszczenie graniczące z pewnością, że popełniły one zarzucany im, niezgodny z prawem, czyn¹⁰. Z kolei we wcześniejszym wyroku TK orzekł, że w części obejmującej zwrot „a także z powodu innych istotnych przeszkód, których usunięcie było niemożliwe” w zakresie, w jakim odnosi się do postępowania przygotowawczego, przepis art. 263 § 4 k.p.k. jest niezgodny z art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji RP oraz jest zgodny z art. 45 ust.

⁹ K. EICHSTAEDT, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, I, red. D. ŚWIECKI, «Lex» 2019, komentarz do art. 263, teza nr 32.

¹⁰ Wyrok TK z 6 października 2009 r., SK 46/07, «OTK-A» 2009/9, poz. 132, «Lex» nr 519037.

1 Konstytucji RP¹¹. Wprowadzić można z tego wniosek, że z punktu widzenia norm konstytucyjnych pierwszorzędne znaczenie ma ściśle określenie przesłanek, na podstawie których dokonuje się przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania. Na tym tle rodzi się zasadnicze pytanie o skutki wyroku Trybunału z 2012 r. Otóż w ślad za poglądem wyrażonym przez Katarzynę Dudkę stwierdzić należałoby, że przepis art. 263 § 7 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania, stracił moc z dniem 28 listopada 2012 r.¹² Generalnie wszak: „W przypadku stwierdzenia niezgodności przepisu z Konstytucją następuje jego usunięcie z systemu prawa z dniem ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego. W rezultacie skutek orzeczenia Trybunału realizuje się w zmianie normatywnej, a zatem nie może być postrzegany w kategorii wyjątku od samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego”¹³. Trzeba jednak mieć na względzie to, że wyrok Trybunału dotyczący niekonstytucyjności braku przesłanek dla przedłużenia tymczasowego aresztowania stanowi przykład wyroku zakresowego, w którym TK orzekł o niekonstytucyjności tego przepisu w tym właśnie zakresie. Za Konradem Osajdą: „Przez »orzeczenie zakresowe« rozumie się orzeczenie TK, którego sentencja zawiera frazę: »w zakresie, w jakim« (lub jej podobną)”¹⁴. Osajda wskazuje, że „Skutkiem wydania orzeczenia zakresowego przez TK jest zatem uznanie, w jaki sposób badanych przepisów interpretować nie wolno (orzeczenie negatywne) albo jak je interpretować należy (orzeczenie afirmatywne) przy stosowaniu prawa, tzn. uzyskanie na ich podstawie jakich norm prawnych odpowiadających rezultatom interpretacyjnym mieszczącym się we wskazanym w orzeczeniu TK zakresie będzie sprzeczne z Konstytucją

¹¹ Wyrok TK z 24 lipca 2006 r., SK 58/03, «OTK-A» 2006/7, poz. 85, «Lex» nr 198683.

¹² Tak K. DUDKA, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. DUDKA, Warszawa 2018, komentarz do art. 263, teza nr 12.

¹³ M. WĄSEK-WIADEREK, [w:] *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego*, III.2, red. P. HOFMAŃSKI, P. WILIŃSKI, Warszawa 2014, s. 1345.

¹⁴ K. OSAJDA, *Koncepcja orzeczenia zakresowego a wątpliwości na tle skutków orzeczeń TK*, [w:] *Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego, XLVIII: Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sferze stosowania prawa*, red. M. BERNATT, J. KRÓLIKOWSKI, M. ZIÓŁKOWSKI, Warszawa 2013, s. 293.

albo z nią zgodne”¹⁵. Wobec powyższego rodzi się pytanie, czy pogląd wyrażony przez K. Dudkę jest prawidłowy, a mianowicie czy przepis art. 267 § 5 k.p.k. stracił moc w zakresie wskazanym w orzeczeniu TK, czy też nie. Istotą tego problemu jest bowiem to, że zakres, w jakim TK uznał przepis za niekonstytucyjny, stanowi przecież istotę tego przepisu. Skoro bowiem przepis ten nie zawiera przesłanek przedłużenia tymczasowego aresztowania po wydaniu wyroku przez sąd I instancji, to utrata jego mocy powodowałaby, że stosowanie tego izolacyjnego środka zapobiegawczego po wyroku sądu *a quo* byłoby niemożliwe. Powyższy wyrok TK jest typowym przykładem wyroku dotyczącego tzw. pominięcia prawodawczego, co skutkuje tym, że „stwierdzenie pominięcia prawodawczego nie wywołuje skutku derogacyjnego dla przepisu (treści normatywnej) wskazanego w sentencji”¹⁶.

Należy też wskazać w ślad za Ireneuszem Nowikowskim, że w toku debaty na kolejnych kodeksami postępowania karnego z 1928 r.¹⁷ i 1969 r.¹⁸ podejmowano dyskusje nad wprowadzeniem takiego maksymalnego terminu stosowania tymczasowego aresztowania, które okazały się jednak bezskuteczne¹⁹. Wyjątkiem jest tutaj jedynie przepis art. 171 § 2 k.p.k. z 1928 r., który przewidywał w przypadku dochodzenia możliwość tylko jednokrotnego przedłużenia tymczasowego aresztowania o miesiąc, wskazując, że „dalszego przedłużenia udzielić nie można”.

Ponadto podnieść trzeba, co słusznie uczynił TK, że przedłużenie tymczasowego aresztowania po wydaniu pierwszego wyroku w sprawie od jego przedłużania w czasie postępowania przed sądem *a quo* w pewnym stopniu się różni. O ile w postępowaniu przygotowawczym i przed sądem I instancji tymczasowe aresztowanie podyktowane musi

¹⁵ *Ibidem*, s. 294.

¹⁶ J. PODKOWIK, *Charakter i skutki prawne wyroków stwierdzających niekonstytucyjność pominięcia prawodawczego*, «Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego» 71.2/2017, s. 29.

¹⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313).

¹⁸ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96).

¹⁹ I. NOWIKOWSKI *Funkcja gwarancyjna terminów w polskim kodeksie postępowania karnego*, «Studia Iuridica Lublinensia» 20/2013, s. 26.

być względami, o jakich mowa w art. 258 § 1 k.p.k., a więc zabezpieczać prawidłowy tok postępowania, a także w myśl § 3 tego artykułu ze względów bezpieczeństwa, o tyle w przypadku stosowania tymczasowego aresztowania po wydaniu wyroku przez sąd I instancji, oprócz wyżej wskazanych celów, służyć ma ono zabezpieczeniu możliwości wykonania wyroku. Nie budzi wątpliwości, że stosowanie tymczasowego aresztowania na tym etapie postępowania dotyczyć będzie tylko spraw najpoważniejszych, w których orzeczona kara przez sąd I instancji będzie dotkliwa. W innych bowiem wypadkach w myśl art. 259 § 2 k.p.k. i art. 264 § 1 k.p.k. aktualizuje się obowiązek uchylenia tego środka. Nie można też tracić z punktu widzenia tego, że *de lege lata* po zmianach dokonanych na mocy noweli z 2016 r. sąd odwoławczy uzyskał szerszą możliwość orzekania reformatoryjnego, wobec czego od czasu wyrokowania przez sąd I instancji do prawomocnego zakończenia postępowania okres ten istotnie się skrócił. To powoduje zaś, że przedłużenie czasu trwania tymczasowego aresztowania po wyroku sądu I instancji następuje już na etapie zmierzającym do zakończenia postępowania. Co więcej, przedłużenie stosowania tego środka każdorazowo następować może najwyżej na okres dalszych sześciu miesięcy, co powoduje, że co sześć miesięcy sąd ma obowiązek zbadania, czy stosowanie tego środka w dalszym ciągu jest konieczne. Jednocześnie z tych samych względów taka konstrukcja wyznaczania terminów maksymalnych tymczasowego aresztowania wydaje się bardziej adekwatna aniżeli określenie jednego maksymalnego terminu rocznego lub dwuletniego dla przedłużenia tego izolacyjnego środka zapobiegawczego. W razie bowiem jego przekroczenia powodowałoby to konieczność jego uchylenia i zwolnienia oskarżonego z aresztu. Z oczywistych względów taka sytuacja wydaje się niepożądana.

Trybunał Konstytucyjny nazbyt oszczędnie w uzasadnieniu odwołał się do utrwalonej linii Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wskazując jedynie, że według ETPC „tymczasowe aresztowanie traci swoją legitymację procesową m.in., gdy występują nieuzasadnione okresy bezczynności organów procesowych, trudności z wyznaczaniem terminów rozpraw, długie okresy oczekiwania na pierwszy termin rozprawy po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu czy długotrwałe rozważanie kwestii

właściwości sądu powołanego do rozpoznania sprawy”. Tymczasem Polska stosunkowo często „przegrywa” sprawy przed ETPC właśnie z powodu zbyt długiego czasu trwania tymczasowego aresztowania, wskazując, że „wraz z upływem czasu przedstawione przesłanki stały się mniej istotne i nie mogą uzasadniać całego okresu ponad 3 lat i 2 miesięcy [jak w sprawie *Burża p. Polsce* – przyp. J.K.], przez który stosowano względem skarżącego ten najpoważniejszy środek zapobiegawczy”²⁰. Z judykatów ETPC wynika także, że dopuszcza on możliwość przedłużania tymczasowego aresztowania na podstawie złożonej zarówno z dużej liczby dowodów do przeprowadzenia i koniecznością ich zabezpieczenia przed wpływem oskarżonego, stopniem skomplikowania sprawy, jak i jej rozległym charakterem i powagą zarzucanego przestępstwa, przy czym wymagana jest także sprawność postępowania zarówno po stronie oskarżyciela, jak i sądu²¹. W orzecznictwie ETPC wypracowano wiele kryteriów, na podstawie których dokonywana jest ocena, czy stosowanie tymczasowego aresztowania narusza gwarancje konwencyjne oskarżonego, między innymi sposób prowadzenia postępowania przez organy procesowe i rzeczywistą niezbędność stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego²². W przypadku zatem stosowania tymczasowego aresztowania po wyroku sądu I instancji szczególnego znaczenia nabierać będzie okoliczność dotycząca powagi przestępstwa i rozmiaru grożącej do wykonania kary, skoro zasadniczy etap postępowania rozpoznawczego dobiegł końca. Na konieczność stosowania aresztu wskazywać musi także realna w danej sprawie konieczność jego stosowania, która musi być oceniana *in concreto*. Nie sposób jest przewidzieć, czy wprowadzenie maksymalnego terminu aresztu nie doprowadziłoby do sytuacji, w której postępowanie odwoławcze nie zdążyłoby się zakończyć i w konsekwencji powstałaby konieczność zwolnienia oskarżonego z aresztu. Stworzenie takiej możliwości mogłoby

²⁰ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 18 października 2018 r., skarga 15333/16, «Lex» nr 2594447.

²¹ Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 marca 2015 r., skarga 34322/10, «Lex» nr 1652022.

²² P. HOFMAŃSKI, [w:] *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Komentarz do artykułów 1-18*, I, red. L. GARLICKI, Warszawa 2010, s. 225.

spowodować potencjalnie niebezpieczne skutki. Nie można podzielić poglądu, że kontrola instancyjna postanowienia o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania jest niewystarczająca dla przeciwdziałania nadużywaniu przepisu art. 263 § 7 k.p.k.²³, bowiem brak jest ku takiej krytyce uzasadnionych podstaw. Sąd odwoławczy, orzekając w granicach podniesionych zarzutów, władny jest przecież dokonać własnej oceny zasadności i konieczności przedłużenia aresztu w realiach danej sprawy.

Podsumowując powyższe rozważania, należy wskazać, że w zakresie stwierdzenia konstytucyjności przepisu art. 263 § 7 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje maksymalnego terminu stosowania tymczasowego aresztowania, ocena dokonana przez Trybunał Konstytucyjny jest prawidłowa. Niewątpliwie tymczasowe aresztowanie stanowi na tyle poważną ingerencję w konstytucyjne prawa każdego człowieka, że powinno ono być stosowane w ostateczności, co wyrażają stosowne przepisy kodeksu postępowania karnego, niemniej środek ten pełni także funkcję gwarancyjną i ochronną, wobec czego jego ustawowa regulacja musi czynić zadość obu tym postulatom. Przepisy kodeksu postępowania karnego w zakresie maksymalnego terminu tymczasowego aresztowania, w szczególności co do zasad jego przedłużania, muszą być sformułowane w sposób abstrakcyjny (uniwersalny) i nie mogą być kazuistyczne. Ustawodawca nie jest w stanie przecież wskazać jednego terminu, w którym postępowanie musi się zakończyć, szczególnie w sprawach zawiłych i o ciężkim gatunkowo charakterze, w których stosowane jest tymczasowe aresztowanie. Konieczne jednak jest, aby w omawianym zakresie ustawodawca wykonał wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2012 r. dotyczący braku określenia przesłanek przedłużenia tego środka po wyroku sądu I instancji, do czego ustawodawca miał wielokrotnie okazję w toku kolejnych nowelizacji kodeksu postępowania karnego. Brak wykonania tego wyroku pogłębia bezprawie normatywne i naraża Polskę na odpowiedzialność przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

²³ Tak I. ZGOLIŃSKI, *Podstawowe problemy polskiej instytucji aresztu tymczasowego*, «Państwo i Prawo» 63.8/2008, s. 74.

GŁOSA DO WYROKU TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO Z 10 LIPCA 2019
R., K 3/16 DOTYCZĄCEGO MAKSYMALNEGO TERMINU STOSOWANIA
TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA W POSTĘPOWANIU KARNYM

Streszczenie

10 lipca 2019 r. Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok w sprawie z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności z Konstytucją dwóch przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących stosowania tymczasowego aresztowania. Trybunał w swoim rozstrzygnięciu orzekł o zgodności przepisu art. 263 § 7 kodeksu postępowania karnego, w zakresie, w jakim nie przewiduje on maksymalnego terminu, na jaki można przedłużyć stosowanie tego środka, a w pozostałym zakresie umorzył postępowanie. Powyższy wyrok co do zasady ocenić należy jako słuszny, a z racji jego znaczenia dla praktyki wymiaru sprawiedliwości wymaga on bliższego przedstawienia.

COMMENTARY TO THE JUDGMENT OF THE POLISH CONSTITUTIONAL
TRIBUNAL OF 10 JULY 2019, REFERENCE NUMBER K 3/16, REGARDING
THE MAXIMUM TIME LIMIT FOR REMANDING A SUSPECT IN CUSTODY
IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

On 10 July 2019, the Polish Constitutional Tribunal issued a verdict in a case brought on the Ombudsman's request to examine the constitutionality of two provisions in the Polish Code of Criminal Procedure regarding remand in custody pending trial. In its decision, the Tribunal ruled on the compliance of the provision of Art. 263 § 7 of the Code of Criminal Procedure in the scope within which it does not provide for a maximum period for the prolongation of custody, and dismissed proceedings in the remaining scope. In principle this judgment should be assessed as fair, and should be widely publicised because of its importance for judicial practice.

Słowa kluczowe: tymczasowy areszt, maksymalny termin, środki zapobiegawcze, gwarancje procesowe.

Keywords: remand in custody; maximum period; preventive measures; procedural guarantees.

Literatura

- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. DUDKA, Warszawa 2018.
- Kodeks postępowania karnego, I: Komentarz aktualizowany*, red. D. ŚWIECKI, «Lex» 2019.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Komentarz do artykułów 1-18, I*, red. L. GARLICKI, Warszawa 2010.
- NOWIKOWSKI I., *Funkcja gwarancyjna terminów w polskim kodeksie postępowania karnego*, «*Studia Iuridica Lublinensia*» 20/2013, s. 23-32.
- OSAJDA K., *Koncepcja orzeczenia zakresowego a wątpliwości na tle skutków orzeczeń TK*, [w:] *Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego, XLVIII: Skutki wyroków trybunału konstytucyjnego w sferze stosowania prawa*, red. M. BERNATT, J. KRÓLIKOWSKI, M. ZIÓŁKOWSKI, Warszawa 2013, s. 293-312.
- PODKOWIK J., *Charakter i skutki prawne wyroków stwierdzających niekonstytucyjność pominięcia prawodawczego*, «*Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego*» 71.2/2017, s. 20-42.
- Praktyka tymczasowego aresztowania w Polsce. Raport z badania*, red. P. KŁADOCZNY, K. WIŚNIEWSKA, J. SMĘTEK (raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka), Warszawa 2016.
- Tymczasowe aresztowanie – (nie)tymczasowy problem. Analiza aktualnej praktyki stosowania tymczasowego aresztowania*, red. A. KŁEPACZYŃSKI, P. KŁADOCZNY, K. WIŚNIEWSKA (raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka), Warszawa 2019.
- Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego, III.2*, red. P. HOFMAŃSKI, P. WILIŃSKI, Warszawa 2014.
- ZGOLIŃSKI I., *Podstawowe problemy polskiej instytucji aresztu tymczasowego*, «*Państwo i Prawo*» 63.8/2008, s. 66-76.